

Viņi cīnījās par Latvijas neatkarību

Antons Rancāns

Pagājušajā nedēļā pieminējām Latvijas brīvības cīnītājus – nacionālos partizānus. Notika 14. nacionālo partizānu un viņu atbalstītāju salidojums, pie Brīvības pieminekļa Rīgā, godinot par Latvijas neatkarību kritušo piemiņu, gūla ziedi. Arī Preiļu rajonā ir vietas, kas liek neaizmirst brīvības cīnītājus. Un ir cilvēki, kas svēti glabā viņu piemiņu.

Pirms 56 gadiem

Steķu silā Preiļu rajonā ir skaisti apkopts brāļu kops. Uzstādīti divi obeliski un baltais krusts. Sarkanīgā, sarecējušu asiņu krāsas granītā iekaltie vārdi vēsta, ka te apbedīti cīņā pret komunistisko okupācijas režīmu 1948. gada 22. aprīlī noslepkavotie Jāņa Vilcāna nacionālo partizānu grupas dalībnieki, tuvumā viņiem atdusas 1948. gada 7. aprīlī kritušie nacionālie partizāni Alberts Vilcāns, Jānis Gilučs, Jānis Bikaunieks.

Šī ir vieta, kur 18. novembrī ik gadu ierodas Zemessardzes Preiļu 35. bataljona vīri, lai godinātu kritušo piemiņu, uz kuriem Lāčplēša dienai par godu savus pārgājienus rīko bataljona jaunsargi.

Viņi nav aizmirsti

Ēvaldam Graudiņam brālis Anzelms un citi radnieki uzstādījuši pelēku laukakmeni ar latviešu nacionālā simbola – Ausekļa attēlu un uzrakstu “Ēvalds Graudiņš. Latvijai un karogam kopā ar cīņu vīriem. 1948”. Koka sētiņu ap šo brāļu kapu uzcēlis Romualds Kļavinskis tēva piemiņai. Iestādītas eglītes, smilšainā paaugstinātā mala pie ceļa nostiprināta ar bruģa akmeņu sienu

Dokumentē traģiskos pagātnes notikumus

Vārkavas novada Vanagos dzīvo novadpētnieks Jānis Vaivods, kurš izzina astoņu apkaimes sādžu ļaužu dzīvi kopš aizvadītā gadsimta sākumiem. Savācis daudzas liecības: dokumentu kopijas, izrakstus no preses publikācijām, grāmatām, aculiecinieku stāstījumiem, fotoattēlus. Šis traģēdijas pieraksts:

“Olūtneica – uzkalniņš Krievu purvā apmēram 800 metru attālumā no Jura Klimkāna mājām Rožkalnu Augšmuktos, agrāk Līvānu pagasts. Uz šejieni ved tikai taciņa. Te jau 1945. gadā bija uzbūvēts partizānu bunkurs. 1948. gada sākumā no Dunavas – Dignājas mežiem pārbāzējās partizāna Jāņa Vilcāna grupa. Tās iznīcināšanai čeka bija izveidojusi agentu specvienību četru vīru sastāvā, kura, bruņota ar vācu vērmahta triecienšautenēm un mašīnpistolēm, jau ilgāku laiku bija dzinusi pēdas

Dažiem izsekojamajiem palīdzēja kāds negadījums: apmeklējot bijušo partizānu Izidoru Vaivodu, kaimiņš Aloizs Vaivods,

Apkopt brāļu kapus tālajā Steķu silā un nolikt ziedus ieradusies Tekla Sparāne

Steķu sils ir vieta, kur 18. novembrī ik gadu ierodas Zemessardzes Preiļu 35. bataljona vīri, lai godinātu kritušo piemiņu, uz kuriem Lāčplēša dienai par godu savus pārgājienus rīko bataljona jaunsargi

segvārds Alekss, ko vietējie iedzīvotāji sauca par Jušku, nejausi kājā sašāva Boleslavu Mikulānu, segvārds Kepiņš. Grupas komandieris uzdeva ievainoto nogādāt drošā vietā, apsargāt un kopt. Zāles un pārsienamo materiālu sagādāja kaimiņu mājās pie Jāzepa Vaivoda, kur tobrīd atradās aptiekas punkts.”

Nodevīgs iebrukums

1948. gada aprīlī, kā vēsta Jāņa Vaivoda pētījumi, čekas agentu specgrupa, uzdodamās par Kurzemes partizānu pārstāvjiem, pievienojās J. Vilcāna partizāniem. Lai viņu un “kurzemnieku” savienība būtu ciešāka, tika inscenēta veikala aplaupīšana Nīcgales pagastā. Tikai J. Vilcāna partizāniem iegūtos labumus nebija lemts izmantot – gulošus nošāva Andreju Cišu (1913, segvārds Lauva no Pūgaiņiem), Antonu Gavaru (1909., Zvaigzne, Putkas Vārkavas pagastā), Ēvaldu Graudiņu (1929., Rudzāti), Vili Keiri (Dviete), Edvartu Kļavinski (1915., Vācietis, Vilcāni), Franci Onckuli (1928., Krauklītis, Mačāni), Jāni Vilcānu (1922., Skolotājs un Mazais Vilks no Šultēm). Pieminētā negadījuma dēļ dzīvjiem palikt izdevās Aloizam Vaivodam un Boleslavam Mikulānam, kurš kritis 1951. gada 9. maijā.

Nošautie partizāni pajūgā nogādāti līdz Neicenieku laipām, pa tām pāri Dubnai pa vienam pārvilkti, apmetot virves. Jādomā, ka

tā arī no Olūtneicas izvilkti līdz purva malai, nomesti pie Vecvārkavas – Rožupes ceļa, kur tos savāca kravas automašīnā un aizveda uz Līvāniem iedzīvotāju iebaidīšanai.

Jāņa Vilcāna grupas iznīcināšanai čeka bija izveidojusi agentu specvienību četru vīru sastāvā, kura, bruņota ar vācu vērmahta triecienšautenēm un mašīnpistolēm, jau ilgāku laiku bija dzinusi pēdas

Tiesāts par “piedalīšanos bandā”

Kazimirs Upenieks, tad piecpadsmitgadīgs ganiņš, ar grupu bija saistīts kā ziņnesis-sakarnieks, iesauka “Ganu Janka”. Viņš stāsta, ka puiši lielākoties slēpās no ziņkārīgo acīm, bet svarīgākajos lauku darbos gāja palīgā zemkopjiem. Ēvalds Graudiņš kopā ar saimnieku, drošībai paķerot līdzī pistoli, pat pildījis mežu ciršanas klaudas Zemgalē.

Par sastāvēšanu bruņotā bandā K. Upenieks apcietināts un tiesāts ar brīvības atņemšanu uz 10 gadiem, soda izciešanai aizvests uz Mordoviju un Omskas apgabalu. Atgriezies pēc sešiem gadiem, dzīvojis ar Armanova uzvārdu, ar to beidzis skolu.

Steķu sila noslēpums

“Partizānu liķus no Līvāniem naktī uz silu atveda ar pašizgāzēju, izmeta un pat neapraka kā nākas – to vajadzēja darīt piederīgajiem. Viens otrs savējos pa klušam aizveda prom (kā Onckuļa

radnieki), paglabājot civilizētā veidā ģimenes kapos”, stāsta K. Upenieks. “Steķos šajā vietā laika posmā no 1945. līdz 1949. gadam guldīti daudzi, bet visu kapu vietas un vārdi nav zināmi”.

Viņi bija gan jauni, neko vēl nepieredzējuši kā Ēvalds Graudiņš, gan bijušās neatkarīgās Latvijas armijas virsnieki Antons Gavars un Andrejs Čišs, gan dezertējušie no sarkanās armijas kā Alberts Vilcāns. Partizānu komandieris Jānis Vilcāns bija beidzis Rēzeknes Skolotāju institūtu. Viņa grupas pēdas, kā liecina zinātnāji, sadzīt izdevies tālab, ka

skolas biedrs strādājis čekā, nodevīgi izmantojis pazišanos, un iesūtīta iznīcinātāju grupa, bruņota ar tā laika spēcīgākajiem vācu armijas “Sturmgeweher” ieročiem. Lai noslēptu šī nozieguma pēdas, vēlāk no Daugavpils izsaukts karavīru vads un pašaudijies ar ložmetējiem.

Stāsta novadniece

Tekla Sparāne, tolaik Dzene, pastāstīja, kāds jautrs un atjautīgs bijis Ēvalds Graudiņš – jokdaris un runātājs, ar tādu tēlainu valodu un vārdu bagātību, ka varētu kļūt par rakstnieku. Vecākie brālis un māsa mācījušies skolās, Ēvalds bijis par saimnieku mājās. Sabiedrīks, piedalījies pašdarbības teātrī, kori.

Jāņa Giluča vecākie brāļi bija iesaistījušies pretošanās kustībā. Viņa dzirdējusi, ka pašu Krivacniekos nošāvis kāds līdzgaitnieks, kurš legalizējies, bet, lai “izpirktu vainu”, čeka tam uzdevusi tikt galā ar šo nenotveramo “bandītu”. Ielavījies mājā, kur gaidīja ieradāmie Jāni, paslēpies uz krāsni un, kad Gilučs kāpis pār sliekšni, atklājis uguni. ▣

Partizānu liķus no Līvāniem naktī uz silu atveda ar pašizgāzēju, izmeta un pat neapraka kā nākas – to vajadzēja darīt piederīgajiem.